

БАРАБАШ О. О.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії, історії
та конституційного права
(Навчально-науковий інститут права
та правоохоронної діяльності
Львівського державного університету
внутрішніх справ)
ORCID ID: 0000-0003-2666-9696

УДК 347.1

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.70>

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ У СФЕРІ НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У статті досліджено особливості способів захисту цивільних прав у сфері надання медичних послуг. Окреслено проблеми реалізації особистих немайнових прав пацієнтів та відповідальність лікарів за неналежно надані медичні послуги. Зазначено, що захист цивільних прав здійснюється у випадках, передбачених законом. Значення цивільно-правового захисту посилюється в умовах воєнного стану в Україні. Особливості надзвичайного суспільно-політичного стану в країні зумовлюють нові виклики перед цивільним судочинством. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» закріпив, що жодні обмеження не можуть застосовуватися до права особи на судовий захист, а суди продовжують свою діяльність відповідно до положень Конституції України та інших законів і також не можуть бути жодним чином обмежені. На державу покладається обов'язок щодо збереження і зміцнення здоров'я українських захисників. Адже Програма медичних гарантій, затверджена Верховною Радою України у складі закону про Державний бюджет України на відповідний рік, передбачає насамперед забезпечення збереження і відновлення здоров'я населення шляхом надання медичних послуг, лікарських засобів і медичних виробів належної якості. Способи захисту цивільних прав у сфері надання медичних послуг не тільки мають бути спрямовані на відновлення майнових прав пацієнтів або отримання грошової компенсації моральної шкоди, а й забезпечувати реальне надання таких послуг медичним закладом. Особливості цивільно-правового регулювання правовідносин з надання медичної допомоги пов'язані з тим, що договірне регулювання обов'язків сторін має бути збалансоване зі здійсненням суб'єктами своїх конституційних та особистих немайнових прав. Наголошено, що медичні послуги мають бути надані на основі договору і при отриманні від пацієнта попередньої інформованої добровільної згоди на їх надання. Договір про медичне обслуговування населення є договором на користь третіх осіб – пацієнтів у частині надання їм медичних послуг, медичних виробів та лікарських засобів надавачами медичних послуг. Надавачам медичних послуг забороняється вимагати від пацієнтів винагороду в будь-якій формі за медичні послуги і лікарські засоби, надані за програмою медичних гарантій. Такі дії є підставою для притягнення до відповідальності, передбаченої договором про медичне обслуговування населення, зокрема одностороннього розірвання договору з ініціативи уповноваженого органу. Договір на надання медичних послуг хоч і належить до групи договорів оплатного надання послуг, має низку істотних особливостей. Ця специфіка обумовлена предметом договору – медичним



втручанням, що безпосередньо стосується фундаментальних прав людини: права на життя і права на здоров'я. Ця обставина накладає додаткову відповідальність на заклади охорони здоров'я і вимагає підвищеної уваги до правового регулювання цих відносин.

Ключові слова: цивільне право, права людини, особисті немайнові права, медична допомога, медичні послуги, система охорони здоров'я, договір про надання медичних послуг, відповідальність за порушення права на медичну допомогу, воєнний стан.

Barabash O. O. Methods of protecting civil rights in the provision of medical services: challenges of implementation and development prospects in Ukraine

The article examines the peculiarities of the protection of civil rights in the provision of medical services. It outlines the challenges of ensuring patients' personal non-property rights and the liability of doctors for improperly provided medical services. It is noted that the protection of civil rights is carried out in cases provided by law. The significance of civil law protection is heightened under martial law in Ukraine. The extraordinary socio-political situation in the country presents new challenges for civil litigation. The Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law" establishes that no restrictions may be applied to a person's right to judicial protection, and courts continue to function in accordance with the Constitution of Ukraine and other laws without any limitations. The state bears the obligation to preserve and strengthen the health of Ukrainian defenders. The Medical Guarantee Program, approved by the Verkhovna Rada of Ukraine as part of the state budget law for the relevant year, primarily aims to preserve and restore public health by ensuring the provision of medical services, medicines, and medical devices of proper quality. The means of protecting civil rights in the provision of medical services should not only aim at restoring patients' property rights or obtaining monetary compensation for moral damages but also ensure the actual provision of such services by medical institutions. The specifics of civil law regulation in the provision of medical care lie in the need to balance contractual obligations with the exercise of constitutional and personal non-property rights by the parties involved. It is emphasized that medical services must be provided based on a contract and with the patient's prior informed voluntary consent. A contract for medical services is a contract in favor of third parties—patients—regarding the provision of medical services, medical devices, and medicines by healthcare providers. Medical service providers are prohibited from demanding any form of remuneration from patients for services and medicines covered by the Medical Guarantee Program. Such actions constitute grounds for liability under the medical service contract, including unilateral termination of the contract at the initiative of the authorized body. Although a medical services contract belongs to the category of contracts for compensated services, it has several significant peculiarities. These specifics arise from the subject matter of the contract—medical intervention—which directly concerns fundamental human rights, such as the right to life and the right to health. This circumstance imposes additional responsibility on healthcare institutions and necessitates increased attention to the legal regulation of these relationships.

Key words: civil law, human rights, personal non-property rights, medical care, medical services, healthcare system, medical services contract, liability for violation of the right to medical care, martial law.

Вступ. Людина, її життя і здоров'я проголошені Конституцією України 1996 р. [1] найвищими соціальними цінностями. Це своєю чергою покладає обов'язок на державу гарантувати й забезпечити механізм охорони та захисту життя і здоров'я громадян України.



Такий механізм насамперед полягає в розробці державою необхідних нормативно-правових актів для здійснення контролю й нагляду у сфері надання медичних послуг.

Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) закріпив право на цивільно-правовий захист за умови порушення, невизнання або оспорювання прав та інтересів учасників цивільних право-відносин [2]. На основі положень ЦК України було сформовано поняття форм захисту, під яким мають на увазі певний комплекс організаційних заходів, які є внутрішньо взаємоузгодженими і спрямованими на захист порушених прав, а також можуть здійснюватися і уповноваженими суб'єктами, і самою особою, яка є носієм права [3]. Відповідно до статей 15 і 16 ЦК України кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання. Кожна особа має право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу [2]. Тож захист цивільних прав здійснюється лише у випадках, передбачених законом. Способи захисту цивільних прав у сфері надання медичних послуг не тільки мають бути спрямовані на відновлення майнових прав пацієнтів або отримання грошової компенсації моральної шкоди, а й забезпечувати реальне надання таких послуг медичним закладом.

Особливості цивільно-правового регулювання правовідносин з надання медичної допомоги пов'язані з тим, що договірне регулювання обов'язків сторін має бути збалансоване зі здійсненням суб'єктами своїх конституційних та особистих немайнових прав [4, с. 45]. Особисті немайнові права, які спрямовані на охорону прав і гідності людини під час медичного втручання, закріплено в низці статей ЦК України. Це: право на усунення небезпеки, яка загрожує життю та здоров'ю (ст. 282); право на охорону здоров'я (ст. 283); право на медичну допомогу (ст. 284); право на інформацію про стан свого здоров'я (ст. 285); право на таємницю про стан здоров'я (ст. 286); право на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 293); право на особисту недоторканність (зокрема, заборона катувань, жорстокого та нелюдського поводження) (ст. 289); право на повагу до гідності і честі (ст. 297); право на індивідуальність (ст. 300); право на особисте життя (ст. 301) [2].

Кожна людина має право в доступній для неї формі отримати наявну інформацію про стан свого здоров'я, враховуючи відомості про результати обстеження, наявність захворювання, його діагноз і прогноз на майбутнє, методи лікування, пов'язані з ними ризики, можливі варіанти медичного втручання, їхні наслідки й результати проведеного лікування. З огляду на характер потреби і специфіку медичних послуг, форма і порядок захисту права громадянина здійснюється у формі укладення публічного договору про надання медичних послуг. Саме в цивільно-правовому правочині виражається те, на що розраховує одержувач медичної послуги.

Значення цивільно-правового захисту посилюється в умовах воєнного стану в Україні. Особливості надзвичайного суспільно-політичного стану в країні зумовлюють нові виклики перед цивільним судочинством [3]. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» закріпив, що жодні обмеження не можуть застосовуватися до права особи на судовий захист, а суди продовжують свою діяльність відповідно до положень Конституції України та інших законів і також не можуть бути жодним чином обмежені [5]. При цьому важливо, що на державу покладається обов'язок щодо збереження і зміцнення здоров'я українських захисників. Адже Програма медичних гарантій, затверджена Верховною Радою України у складі закону про Державний бюджет України на відповідний рік, передбачає насамперед забезпечення збереження і відновлення здоров'я населення шляхом надання медичних послуг, лікарських засобів і медичних виробів належної якості [6]. Саме тому захист цивільних права на медичну допомогу в умовах воєнного стану є нагальною потребою сучасної України.

Утім, враховуючи, що чинне законодавство України у сфері надання медичних послуг перебуває на етапі реформування, це зумовлює актуальність нашого дослідження, яке спрямовано на систематизацію і вдосконалення правозахисного механізму захисту цивільних прав у сфері надання медичних послуг в Україні.



Ступінь наукової розробки. Інституту захисту прав пацієнтів та окремих його аспектів присвячені праці таких учених, як Р. Гревцова, Л. Дешко, С. Стеценко, Т. Тарасевич, С. Булеца, Р. Майданик, С. Короєд, М. Менджул та інших. Незважаючи на значну кількість наукових робіт, у яких досліджувалися проблеми захисту прав пацієнтів, медичних працівників і механізм його реалізації, питанням цивільно-правового захисту прав у сфері медичних послуг приділено недостатньо уваги.

Мета статті. Метою статті є дослідження особливостей способів захисту цивільних прав у сфері надання медичних послуг та окреслення проблем реалізації особистих немайнових прав пацієнтів та відповідальності лікарів за неналежно надані медичні послуги.

Виклад матеріалу. Чинне законодавство України визначає послугу з медичного обслуговування населення (медичну послугу) як послугу (зокрема, оцінювання повсякденного функціонування особи, реабілітаційну послугу), що надається пацієнтові в закладі охорони здоров'я, реабілітаційному закладі або фізичною особою – підприємцем, яка зареєстрована й одержала в установленому законом порядку ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, й оплачується її замовником. Замовником послуги з медичного обслуговування населення можуть бути держава, відповідні органи місцевого самоврядування, юридичні і фізичні особи, зокрема пацієнт [7].

Однак це поняття не має легального визначення в чинному ЦК України, незважаючи на його можливу відшкодувальну основу і специфіку договірних відносин у цивільному праві. Хоча в юридичній науці наводяться характерні особливості медичних послуг, а саме: комплексний характер медичних послуг – послуги у сфері охорони здоров'я часто мають складну структуру, тобто охоплюють кілька «простих» послуг і є результатом діяльності кількох категорій медичних працівників; метою надання медичних послуг є вплив на здоров'я пацієнта, на його фізичний або психологічний стан; публічний характер – медичні послуги надаються всім особам, які звертаються за їх отриманням; не підлягають повній стандартизації, тому що не можна заздалегідь передбачити всі фактори (вік пацієнта, давність хвороби тощо); підвищені вимоги з боку держави, зокрема до суб'єкта їх надання (наприклад, суб'єкт надання медичних послуг повинен відповідати єдиним кваліфікаційним вимогам, мати ліцензію на заняття медичною практикою, проходити акредитацію); тривалий характер – тривалість медичної послуги в часі варіюється залежно від виду медичної послуги і стану здоров'я споживача такої послуги; кінцевим результатом медичної послуги є задоволення життєвих потреб людини і в цій якості медична послуга має споживчу вартість; ризиковість – часто медики не в змозі впоратися з блискавично або нетипово перебігаючими захворюваннями не через свою неосвіченість, а внаслідок порогу знання в медичній науці [8, с. 137].

Аналізуючи нормативну базу, зокрема Закон «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [7], варто зазначити, що відсутність легально закріплених стандартів надання саме платної медичної послуги, її видів вказує на наявність прогалин у чинному законодавстві та значно ускладнює реалізацію прав громадян України в галузі медичного обслуговування, що зокрема, створює перешкоди для відшкодування власне заподіяної шкоди. Такі обставини дають можливість максимально індивідуалізувати порядок та умови надання медичної послуги, проте одночасно сприяють довільному тлумаченню норм права і зневажливому ставленню до виконуваних послуг з боку закладів охорони здоров'я. Оскільки у ст. 901 ЦК України нормативно закріплено загальні положення про надання послуг, що поширюються на медичну сферу діяльності, то все-таки є можливість повноцінного врегулювання відносин такої вузькоспрямованої і життєво важливої сфери діяльності.

Принагідно зазначимо, що надавачі медичних послуг – це заклади охорони здоров'я всіх форм власності і фізичні особи – підприємці, які одержали ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики та уклали договір про медичне обслуговування населення з уповноваженим органом [9]. Відсутність спеціального порядку надання послуг і реалізації захисту порушених прав у сфері платного медичного обслуговування зумовлює застосування загальних положень цивільного законодавства, згідно з якими надавачі



медичних послуг зобов'язуються за завданням замовника надати послуги (здійснити певні дії чи здійснити певну діяльність), а замовник зобов'язується сплатити за ці послуги.

Усі медичні послуги мають бути надані на основі договору і при отриманні від пацієнта попередньої інформованої добровільної згоди на їх надання. У Законі України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» зазначається, що договір про медичне обслуговування населення є договором на користь третіх осіб – пацієнтів у частині надання їм медичних послуг, медичних виробів та лікарських засобів надавачами медичних послуг [9]. При цьому надавачам медичних послуг забороняється вимагати від пацієнтів винагороду в будь-якій формі за медичні послуги і лікарські засоби, надані за програмою медичних гарантій. Такі дії є підставою для притягнення до відповідальності, передбаченої договором про медичне обслуговування населення, зокрема одностороннього розірвання договору з ініціативи уповноваженого органу [9].

Акцентуємо, що договір на надання медичних послуг хоч і належить до групи договорів оплатного надання послуг, має низку істотних особливостей. Ця специфіка обумовлена предметом договору – медичним втручанням, що безпосередньо стосується фундаментальних прав людини: права на життя і права на здоров'я. Ця обставина накладає додаткову відповідальність на заклади охорони здоров'я і вимагає підвищеної уваги до правового регулювання цих відносин.

З урахуванням такого формулювання, на нашу думку, на практиці все має відбуватися так: заклад охорони здоров'я має надати послугу (виконати низку дій), причому без урахування її якості, а замовник (споживач) сплатити обумовлену договором суму. Однак, зважаючи на пріоритет життя і здоров'я громадян України, особливо неповнолітніх, виникає потреба закріпити стандарти якості медичних послуг, їхні види, відповідальність виконавця, випадки виникнення деліктних зобов'язань, облік провини і грубої необережності замовника, а також відшкодування завданих збитків при заподіянні шкоди здоров'ю внаслідок крайньої необхідності.

У цьому випадку за договором споживачеві (замовникові) надається в доступній формі інформація щодо можливості отримання відповідних видів та обсягів медичної допомоги без стягнення плати в межах програми державних гарантій безоплатного надання громадянам медичної допомоги. Своєю чергою за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань за договором виконавець несе відповідальність, передбачену законодавством України. Шкода, заподіяна життю чи здоров'ю пацієнта внаслідок надання неякісної платної медичної послуги, підлягає відшкодуванню виконавцем відповідно до законодавства.

Утім, трапляються випадки, коли замовник медичної послуги стикається з низкою правових перешкод при заподіянні шкоди здоров'ю внаслідок надання медичних послуг. Цивільне законодавство України не регламентує поняття «шкода здоров'ю», що зумовлює відсилання до Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень [10], виходячи з яких, під розладом здоров'я треба розуміти безпосередньо пов'язаний з ушкодженням послідовно розвинутий хворобливий процес. Розміри стійкої (постійної) втрати загальної працездатності при ушкодженнях встановлюються внаслідок ушкодження, що визначається на підставі об'єктивних даних з урахуванням документів, якими керуються у своїй роботі медико-соціальні експертні комісії. Під стійкою (постійною) втратою загальної працездатності треба розуміти таку необоротну втрату функції, яка повністю не відновлюється.

Повертаючись до цивільно-правового регулювання відшкодування заподіяної шкоди, варто зазначити, що заподіяння шкоди здоров'ю чи життю замовника з позицій цивільного права породжує відшкодування майнових збитків. Майнова шкода пов'язана з певними матеріальними втратами, вона виявляється у виникненні в потерпілого реального збитку, позбавлення його можливості отримати заплановані доходи, у несенні ним будь-яких додаткових витрат на лікування чи реабілітацію.

Цивільно-правове регулювання побудовано на доведенні постраждалою стороною наявності шкоди. Звертаючись до загальних правил виникнення цивільно-правової



відповідальності, варто відзначити умови її виникнення: наявність шкоди в замовника, вина і протиправність дій виконавця, наявність причинно-наслідкового зв'язку.

Головним складовим елементом при відшкодуванні шкоди закладом охорони здоров'я є причинно-наслідковий зв'язок між діями медичного працівника і наслідками – шкодою здоров'ю. Наявність зв'язку є підставою, що дозволяє потерпілому вимагати притягнення до відповідальності закладу охорони здоров'я. Шкода, заподіяна здоров'ю пацієнта внаслідок винних дій (бездіяльності) медичного закладу, може виражатися у втраті заробітку, у несенні будь-яких додаткових витрат, а також у фізичних і моральних стражданнях потерпілого.

Слід зазначити, що протиправне заподіяння шкоди здоров'ю в медичному праві треба відрізнити від поняття «неналежне надання медичних послуг». Неналежне надання медичних послуг є порушенням договірного зобов'язання. Заподіяння ж пацієнтові шкоди сприймається як ушкодження здоров'я, тобто нематеріального блага, що охороняється цивільним правом України. Надання медичних послуг у цьому випадку лише супроводжує заподіяння такої шкоди, збільшує її ймовірність. Питання відповідальності в такому разі регламентуються ЦК України (про відповідальність порушення зобов'язань). Варто мати на увазі, що є обставини, за яких навіть у разі наявності договору про платне надання медичної послуги застосуванню підлягатимуть норми щодо деліктної відповідальності. Із цих позицій ми підтримуємо думку судді Верховного Суду В. Крата щодо доцільності виокремити в законодавстві договір про медичні послуги. Суддя зауважив, що логічним є передбачити договір про надання медичних послуг у відповідній главі ЦК України. «У такого договору цивілістична сутність. Можна для нього передбачити окремі правила, встановити більше вимог до лікаря або медичної установи, наприклад, щодо ведення медичної документації. Оскільки пацієнт у таких відносинах завжди – слабша сторона, треба створити механізми, які сприятимуть у випадку неналежного виконання договору або навіть переходу в делікт захисту прав пацієнта», – зазначив Василь Крат [11].

Правовим підґрунтям цивільно-правової відповідальності за заподіяння шкоди при неналежному наданні медичної послуги є норми ЦК України, що стосуються зобов'язань внаслідок заподіяння шкоди. Так, шкода, заподіяна життю або здоров'ю громадянина під час виконання договірних зобов'язань, відшкодовується, якщо договором не передбачено інший вид відповідальності.

Важливо, що в деяких випадках відповідач за позовом про відшкодування шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я, доводить відсутність протиправності заподіяння шкоди, стверджуючи, що шкода заподіяна у стані крайньої необхідності. При цьому суд може кваліфікувати заподіяння шкоди при неналежному лікуванні як наслідок крайньої необхідності, лише якщо реальна небезпека загрожувала життю і здоров'ю пацієнта-потерпілого і не могла бути усунена іншими засобами за цих обставин. Запобігання шкоди перевищує шкоду заподіяну, при цьому враховується критерій оцінки кількісний та якісний.

Отже, основною причиною притягнення до цивільно-правової відповідальності медичного персоналу є ненадання або неналежне надання допомоги пацієнтові.

У разі заподіяння шкоди здоров'ю громадянина оцінюється її характер і величина. Шкідливий ефект може проявлятися в різних аспектах, зокрема й у фізичних і моральних стражданнях пацієнта. При цьому шкода, заподіяна ушкодженням здоров'я, має, окрім суто фізіологічних проявів, досить широкий спектр і соціально-економічні наслідки. Тому важливо правильно оцінювати окремі складники цього поняття для їх подальшого відшкодування.

Шкода здоров'ю містить два самостійні елементи: майнову шкоду і моральну шкоду. Щодо шкоди здоров'ю пацієнта при наданні медичної допомоги варто зазначити, що вона може бути як результатом прямого впливу медичних маніпуляцій, так і полягати в погіршенні вже наявного захворювання внаслідок неналежної або несвоєчасної медичної допомоги. Крім того, обов'язковою умовою деліктної відповідальності при наданні медичних послуг за договором є протиправність поведінки медичного персоналу, причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою і настанням шкоди життю або здоров'ю при здійсненні медичних послуг і вина заподіювача шкоди.



Протиправність, на наш погляд, заподіяння шкоди виражається в порушенні норм як об'єктивного права, так і суб'єктивних прав пацієнта одночасно. Протиправність у цивільному процесі доведенню не підлягає, оскільки презюмується, але якщо шкоду заподіяно правомірними діями, то заподіювач шкоди (медичний персонал) не нестиме відповідальності за винятком випадків, зазначених у законі. Причинно-наслідковий зв'язок має бути доведений пацієнтом, як і наявність самої шкоди.

Вина заподіювача шкоди в цивільному праві презюмується, на відміну від кримінального права, де презюмується невинуватість особи, яка вчинила злочин. Цей принцип впливає зі змісту ст. 614 ЦК України, де вказується, що особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено договором або законом. Особа є невинуватою, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання. Відсутність своєї вини доводить особа, яка порушила зобов'язання. Правочин, яким скасовується чи обмежується відповідальність за умисне порушення зобов'язання, є нікчемним [2]. Із цього принципу випливає, що з потерпілого знімається обов'язок доводити вину особи, яка заподіяла йому шкоду, хоча не відкидається можливість надавати суду необхідні докази.

Отже, форма вини заподіювача шкоди (закладу охорони здоров'я) не впливає на настання чи ненастання деліктної відповідальності. Але якщо груба необережність самого потерпілого сприяла виникненню або збільшенню шкоди, залежно від ступеня вини заподіювача шкоди, розмір відшкодування має бути зменшений. Наприклад, у пацієнта після проведення оперативного втручання виник абсцес. Було проведено хірургічне втручання з видалення уражених тканин і призначено лікування. Вина медичного персоналу доведенню в цьому випадку не підлягає, вона вже презюмується. Але пацієнт не дотримувався призначення лікаря, через що виникло ускладнення. У такому разі пацієнт своїми діями сприяв збільшенню шкоди і ступінь його вини враховуватиметься при відшкодуванні шкоди разом зі ступенем вини заподіювача шкоди. Відповідно, будуть застосовуватися норми ЦК України, на підставі яких суд повинен знизити розмір відшкодування. Також форма вини заподіювача шкоди повинна враховуватися судом при визначенні розміру компенсації моральної шкоди відповідно. У медичній сфері це можливо, тільки якщо медична послуга була надана з використанням джерела підвищеної небезпеки. Сучасна судова практика таких випадків не знає, але в чинному законодавстві є така потенційна можливість.

Отже, проблеми реалізації права громадян України на захист у медичній сфері пов'язані з доказуванням обов'язкових умов відшкодування шкоди здоров'ю – шкідливих наслідків, протиправності, причинно-наслідкового зв'язку та винуватості закладу охорони здоров'я. Захист прав пацієнта на охорону його здоров'я здійснюється за допомогою і договірних конструкцій відповідальності, і позадоговірних. У разі порушення умов про якість договору оплатного надання медичних послуг застосовується законна або договірна неустойка, можливе застосування норм про компенсацію моральної шкоди. Якщо ж шкоду здоров'ю заподіяно під час надання медичних послуг, застосуванню підлягають норми ЦК України, умови договору або закону можуть застосовуватися тільки в тих випадках, коли передбачають вищий розмір відповідальності, що захищає права пацієнта найефективніше.

У чинному законодавстві закріплено принцип повного відшкодування заподіяної шкоди, проте з цього правила є виняток – з урахуванням вини самого потерпілого розмір відшкодування може бути зменшений судом, але закон не дає однозначної відповіді на запитання, на скільки можна знизити зазначений розмір, окрім того, враховується лише груба необережність і нічого не пояснюється щодо простої необережності. Усі ці проблеми досі не розв'язані на законодавчому рівні і спричиняють проблеми в судовій практиці, що вимагає подальшого вдосконалення реалізації цивільно-правового захисту прав пацієнтів в Україні.

Висновки. Резюмуючи викладене, зазначимо, що встановити об'єктивні ознаки цивільного правопорушення у сфері надання платних медичних послуг досить складно, при цьому вагоме значення має проведення судово-медичної експертизи. На підставі висновку судово-медичної експертизи щодо шкоди здоров'ю потерпілого суди зазвичай не можуть



встановити причинний зв'язок, тому відмовляють у позові. Така тенденція особливо чітко простежується за наявності в потерпілого супутніх захворювань, з якими могли бути, з тим чи іншим ступенем імовірності, пов'язані несприятливі наслідки лікування основного захворювання пацієнта (клієнта). Зараз, з огляду на неврегульованість відносин платного медичного обслуговування, є потреба у прийнятті нормативно-правового акта, який регламентував би поняття платної медичної послуги, її видів, стандартів якості, закріплював би дефініцію «заподіяння шкоди здоров'ю», містив би принципово новий порядок захисту порушених прав у галузі охорони здоров'я, а також посилював би відповідальність приватних закладів охорони здоров'я за заподіяння шкоди здоров'ю та надання неякісних медичних послуг.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Кочина О. С., Лугина Є. Ю. Судовий захист цивільних прав та охоронюваних законом інтересів в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С. 217–221. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/294464/287252>.
4. Миронова Г. А. Цивільно-правові засади права на медичну допомогу. *Приватне право і підприємництво*. 2013. Вип. 12. С. 43–48. URL: <http://www.ppp-journal.kiev.ua/archive/2013/12/12.pdf>.
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
6. Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2024 році : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.12.2023 № 1394. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1394-2023-%D0%BF#Text>.
7. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
8. Медичне право : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. Б. Булеци ; д-ра юрид. наук, доц. М. В. Менджул. Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2021. 720 с.
9. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>.
10. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень від 17.01.1995 № 6 / МОЗ України. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95#Text>.
11. Василь Крат розповів про договір та делікт у сфері надання медичних послуг. *Верховний Суд : офіц. вебсайт*. 2022. 21 листоп. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1348838/>.

